

Karlíková, Helena

[Dorovský, Ivan. Makedonci žijí mezi námi]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1998, vol. 47, iss. A46, pp. 222-224

ISBN 80-210-1796-1

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100328>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ném jazyce jsou známé pouze prefigované tvary), s.v. *metáti* je u českého *metat* jako 1. os. sg. přez. nesprávně uveden tvar *mecu* (ten je staročeský) namísto správného *metám*, s.v. *prosíneć* je č. *prosineć* nesprávně interpretováno jako slovo pouze nářeční a starší. Dále, č. *něha* není přímým pokračováním psl. *něga, jak by se z hesla *něga* zdálo, ale je to obrozenecké přejetí z ruštiny (v. Šmilauer, V., Naše řeč 25, 1941, s. 66), k heslu *mezíneć* je možno doplnit stsl. *mězinьць*, 'nejmladší syn', s.v. *řeč* patří správně r. *рѣчь* aj.

Kromě vlastní slovníkové části je součástí slovníku index slovinských slov (praktické je grafické rozlišení slov heslových, dále slov spisovných a dialektických či starších) a úvod. V něm autor stručně a srozumitelně podává informace o stavbě hesel (i s grafickým znázorněním), o vývoji slovinského jazyka, o rozčlenění indoevropských jazyků aj. Užitečný je i slovníček některých lingvistických termínů a seznam citované literatury (hojně je zastoupena i nejnovější etymologická literatura). Za jisté novum v etymologických slovnících je možno považovat stručnou informaci, která je uvedena hned za každým písmenem abecedně řazených hesel a která si všímá 1. indoevropských a praslovanských responzí slovinského fonému (včetně hláskových změn), 2. reflexí cizích fonémů (při přejímání), 3. funkce fonémů (u slov onomatopoických, lalických ap.).

Recenzovaná kniha je moderním etymologickým slovníkem, v němž se podařilo skloubit srozumitelnost, jasnost, přehlednost a stručnost výkladu (to jsou základní atributy popularizačního etymologického slovníku) s prvky, které posouvají etymologické bádání dopředu (máme tím na mysli nejen vlastní původní výklady, ale i celkové pojetí slovníku v duchu současného stupně rozvoje etymologie jakožto vědního oboru). Slovník přivítají jistě hlavně slavisté, jimž chybějí d o k o n ě n ě etymologické slovníky jednotlivých slovanských jazyků. Konkrétně v jihoslovanských jazycích je úplný pouze Mladenovův stručný slovník z r. 1941 (Mladenov, S., *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bálgarskija knižoven ezik*), Skokův slovník (Skok, P., *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 1–4) vyšel v 70. letech, zpracován však byl již v letech 50.; Gluhakův slovník z r. 1993 (Gluhak, A., *Hrvatski etimološki rječnik*) se na úkor slovanského materiálu, potažmo i chorvatského, velmi podrobně věnuje výčtu různých tvarů v jednotlivých indoevropských jazycích a dialekttech a také v jazycích nostratických. Rozpracovaný je vedle slovníku Bezlažova *Bálgarski etimologičen rečnik* s bohatým dialektickým materiálem (poslední 5. díl z r. 1996 skončil u hesla *púskam*), srbský etymologický slovník se prý připravuje v Bělehradě.

Na závěr je třeba říci, že nový slovinský etymologický slovník nasadil velmi vysokou lašku všem etymologům, kteří již připravují nebo se teprve chystají napsat etymologický slovník některého slovanského jazyka určený široké veřejnosti.

Ilona Janyšková

Dorovský, I.: Makedonci žijí mezi námi. Masarykova univerzita Brno 1998 ve spolupráci se Společností přátel jižních Slovanů v České republice, 351 s. (ISBN 80–210–1704-X)

V roce 1998 uplyne 50 let od chvíle, kdy byly z Egejské Makedonie evakuovány první děti do tehdejšího Československa a do dalších tehdy lidově demokratických zemí (Bulharska, Jugoslávie, Rumunska, Maďarska a Polska). Příslušníkům makedonské etnické skupiny, kteří přestože před půl stoletím našli domov v Československu, do té doby jim neznámém, zachovali si svou identitu, svou národní hrdost a většinou i svůj jazyk, je věnován recenzovaný sborník, který připravil brněnský slavista a balkanolog Ivan Dorovský. Zúročil tím své dlouholeté studium nejrůz-

nějsích aspektů makedonsko-českých vztahů i své osobní zkušenosti a zážitky a vytvořil dílo, které podává, jak sám autor v úvodu říká, „dosud nejuplněnější, nejcelistvější a nejzasvěcenější historický, literárně historický, jazykovědný, etnografický i sociologický výklad o makedonské etnické skupině v České republice“ (s. 8). Vědomě jim navazuje na svou již starší monografii *České země a Balkán. Kapitoly z dějin česko-makedonských a makedonsko-českých styků* (Brno 1973), v níž zachytil některé momenty vzájemných kontaktů Čechů a Makedonců od počátku 19. století do balkánských válek 1912–1913.

Recenzovaný sborník je rozdělen do tří hlavních částí. První část s názvem *Češi a Makedonie* obsahuje deset kapitol. V první a druhé kapitole (*Makedonský jazyk a literatura v českých zemích a na Slovensku, Makedonská literatura, kultura, dějiny a jazyk v českých zemích a na Slovensku (1945–1995)*) se prolínají výklady o českých a slovenských jazykovědcích, kteří se od dob národního obrození až po současnost zabývali především makedonštinou, ale i ostatními slovanskými jazyky včetně staroslovenštiny, s výklady o makedonské beletrii překládané během let do češtiny a slovenštiny i o tvorbě makedonských slavistů, jejichž produkci recenzovali čeští a slovenští jazykovědci. Autor mapuje zájem českých a slovenských filologů a lingvistů o jazyky jižních Slovanů od dob patriarchy slavistiky J. Dobrovského přes J. Jungmanna a P. J. Šafaříka, V. Vondráka, B. Havránka a J. Vajse až po J. Vašicu, F. Kopečného a A. Lamprechta a mnoho jiných (včetně současných jazykovědců R. Večerky, E. Havlové a dalších) a své výklady dovádí až k otevření samostatného oboru makedonistiky na filozofických fakultách pražské a brněnské univerzity a k *Etymologickému slovníku jazyka staroslovenského*, který vzniká na půdě etymologického oddělení Ústavu pro jazyk český v Brně (a vychází opravdu po sešitech až od roku 1989, zatímco *Slova gramatická* ve dvou svazcích byla prvním dílem nikdy nedokončeného *Etymologického slovníku slovanských jazyků* – na s. 31n. došlo k mylnému spojení obou děl). Zřejmě snaha představit pokud možno vyčerpávající a ucelený obraz jazykovědné situace způsobila místy jistou nevyváženost v hodnocení významu jednotlivých autorů a jejich prací.

Samostatná kapitola (*Stručná charakteristika kosturského a prespanského nářečí*) je věnována převážně fonologické a morfologické charakteristice dialektů dvou hlavních nářečních oblastí (kosturské a lerinské), odkud pochází většina příslušníků makedonské etnické skupiny žijící v České republice. Podle nářeční klasifikace B. Vidoeského (*Dijalektna karta makedonskog jezika*, in: *Problemy sučasnoji arealohiji*, Kyjiv 1994, s. 112) patří k jihovýchodním makedonským nářečím. Pokud jde o vzájemné srovnání obou nářečních typů, omezuje se autor jen na lexikální shodu, neurčitě zájmeno *erkoj*, *erko(ja)/erkoje* ‚kdokoli‘ a na několik odlišností morfologických, projevujících se např. ve zvláštních tvarech 3. osoby sg. a pl. pomocného slovesa *být* (*sa*). Jak dokládá autor na četných příkladech, z jazykového hlediska jsou zajímavé především dialekty kosturské oblasti, jimiž se v minulosti dávňější i nedávňe zabývala celá řada renomovaných slavistů, jako A. Vaillant, V.M. Illič-Svityč, A. Mazon, B. Vidoeski a další. Tato nářečí jsou přitažlivá především proto, že si uchovávají některé archaické hláskové jevy, které ve spisovné makedonštině, ale i v jiných makedonských dialektech zanikly nebo se dále vyvíjely podle obvyklých jazykových zákonitostí. Jde především o absenci slabikotvorných likvid *r*, *l* a naopak o uchování nosovosti v některých slovech, např. psl. *дубъ*, *дрогъ*, *кругъ* › nestramské *damp*, *drank*, *krank* (v samotném Nestramu *domp*, *drong*, *kronk*, ve spisovné makedonštině *dab* ‚dub‘, *drag* ‚kyj‘, *krug* ‚kruh‘) apod. Protože nejde o sborník zaměřený výhradně jazykově, nemohlo být dialektům kosturské oblasti věnováno tolik prostoru, kolik by si zasloužily a kolik by si jazykovědně zaměřený čtenář přál, zvláště když nářeční podskupina nestramská si uchovává některé rysy spojující je s nářečím některých obcí v okolí Soluně, které, jak známo, posloužilo Konstantinu a Metodějovi jako základ k vytvoření prvního slovanského spisovného jazyka. (Podrobně rozebírá dialekty obcí Suche a Wysoka M. Matecki, *Dwie gwary macedońskie*, Krakov 1934.)

Zvláštní kapitola je věnována postupnému pronikání makedonské lidové slovesné tvorby do českých zemí a na Slovensko od počátku druhé poloviny 19. stol. až do současnosti. Na ni navazuje makedonsky psaná stať o Emanuelu Faitovi, který na přelomu 19. a 20. století procestoval Makedonii, seznámil se s její kulturou i reáliemi a systematicky pak své poznání tlumočil českým čtenářům. Za ní následuje oddíl *České cestopisy o Makedonii po roce 1918*, v němž jeho autorka D. Dorovská analyzuje cestopisnou literaturu o Makedonii, která u nás vznikala a byla publikována v období mezi dvěma válkami, a kapitola věnovaná etnomuzikologovi, malíři, národopisci a všestrannému umělci Ludvíku Kubovi, jehož místo v dějinách česko-makedonských kulturních vztahů nebylo dodnes doceněno.

Další kapitoly se zabývají okolnostmi přípravy a vzniku výboru z ústní lidové slovesné tvorby z tzv. Egejské Makedonie *Lidové povídky jihomakedonské*, na jejichž ediční podobě se podíleli český folklorista J. Polívka a ruský slavista P. Lavrov, dále názory české diplomacie na tzv. makedonskou otázku v meziválečném období, rolí Československa při sblížování balkánských Slovanů, tj. bývalé Jugoslávie a Bulharska, a aktivitami makedonských vysokoškolských studentů koncem let dvacátých a v letech třicátých.

Druhá část sborníku nazvaná *Makedonie v Československu (České republice)* obsahuje ve čtyřech kapitolách obšírný výklad o situaci v Egejské Makedonii a v Řecku v poválečném období, charakterizuje příčiny evakuace dětí předškolního a školního věku do „bezpečnějších“ zemí, popisuje jejich přijetí a začlenění do společnosti v tehdejší Československu. Ve zvláštním oddíle jsou pak rozebírány výsledky etnografického a sociologického průzkumu Makedonců žijících v České republice, který prováděli učitelé a studenti Semináře balkanistiky MU a Společnost přátel jižních Slovanů v ČR. Poměrně široký prostor je věnován „nové makedonské inteligenci v zahraničí“, tj. představitelům literatury a umění v tzv. východoevropských zemích, a ukázkám jejich literární tvorby.

V rámci semináře z makedonské dialektologie pořídili jedni z prvních studentů makedonistiky na Filozofické fakultě MU pod vedením autora recenzovaného sborníku překlady některých pohádek z výboru z jihomakedonských lidových pohádek. Protože jde o pohádky téměř neznámé, deset z nich nabízí třetí oddíl sborníku nesoucí název *Lidové pohádky z Egejské Makedonie*. Je to počín velmi užitečný, neboť poetika a symbolická řeč těchto pohádek je natolik překvapivá a výjimečná, že by jistě stála za obsáhlou literárněvědnou studií. Přibližuje čtenářům kulturu Egejské Makedonie, která zůstává dodnes téměř neznáma.

Nejnovější práce I. Dorovského je významným příspěvkem k poznání života Makedonců, česko-makedonských vztahů i vědeckého zájmu vycházejícího z českého prostředí o tuto část jižní Evropy. Jakkoli je to dílo aktuální, má všechny předpoklady k tomu, aby se stalo dílem trvalejší hodnoty.

Helena Karlíková

Grochowski, M.: Słownik polskich przekleństw i wulgaryzmów. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, 185 s.

S rozvojem zkoumání problémů každodenní komunikace a bádání o běžně mluveném jazyce vzrostl také zájem odborné veřejnosti o různé prostředky a formy substandardních jazykových útvarů. Proto se zejména v posledních dvou desetiletích tak často setkáváme v domácí i světové